

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЮРИДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У сучасному світі відбувається стрімка цифрова трансформація, яка супроводжується активним упровадженням у більшість сфер людської діяльності передових технологій. Особливо яскраво впровадження виявляються у процесах обробки інформації, прийняття рішень та автоматизації процесів. Початок ХХІ століття ознаменувався ерою штучного інтелекту (ШІ), що стало однією з передумов формування сьогоденного цифрового суспільства. Розвиток ШІ показав значний потенціал у високоефективній обробці великих масивів даних і частковій автоматизації тих діяльностей, що раніше вважалися виключно людськими.

Такі тенденції, як розумне використання ресурсів та заміна традиційних професій, відкриває перспективи для прогресу суспільства розвиток штучного інтелекту. Водночас, це спричиняє ряд серйозних теоретичних і практичних питань, серед яких: яке регулювання запропонувати для систем штучного інтелекту, який вплив вони матимуть на права і свободи людини та як здійснювати контроль щодо їх використання, тощо. Також постає непросте завдання перед державою: чи вдасться балансувати між стрімким технічним розвитком та практикою поваги до особистих прав і свобод [1].

Слід зауважити, що закріплення визначення штучного інтелекту на міжнародному рівні юридично досі не було. Тобто, не було фіксування у міжнародних угодах, конвенціях чи інших нормативно-правових актах. Це зумовлено міждисциплінарним характером цієї теми та її динамікою. Натомість у широкому розумінні ШІ можна охарактеризувати як сукупність технологій, що допомагають комп'ютерним системам імітувати когнітивні здібності людини, як-то сприйняття, навчання, прийняття рішень, розв'язування проблем, здійснення певних дій самостійно, а також створення нових ідей, підходів. У наукових колах частіше за все наголошують на тому, що такі системи можуть займатися машинним навчанням та адаптуватися до нових умов без потреби втручання людини, тобто, здатні до самонавчання [2].

Сьогодні технології зазнають активного дослідження, зокрема, вивчається як вони впливають на юриспруденцію і в цілому сприяють формуванню такого напрямку, як цифрове право. Одними із провідних науковців, що зробили вагомий внесок у проблематику, є: Річард Саскінд, Майкл Віл, Рубен Біннс, Стюарт Рассел і Пітер Норвіг. Їх праці дозволяють краще розпізнати проблеми, що постають під час впровадження ШІ та зрозуміти в чому користь від цього впровадження у правову сферу.

Річард Саскінд в таких виданнях, як «Tomorrow's Lawyers: An Introduction to Your Future» (2023) та «How to Think About AI: A Guide for the Perplexed» (2025) стверджує, що істотні зміни чекають на юридичну професію під впливом цифрових технологій. На думку автора статей, традиційний спосіб надання юридичних послуг, який базувався здебільшого на роботі юристів поступово трансформується в бік розповсюдження використання автоматизованих систем, онлайн-платформ, інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень тощо. Він наголошує,

нерозривно пов'язане з адаптацією до новітніх технологій майбутнє юридичної професії. Вони сприяють зростанню доступності юридичних послуг, зниженню їхньої вартості, оптимізації використання ресурсів.[3] Зазначені вище зміни не лише пришвидшують обробку юридичних даних і знижують накладні витрати, але й розширюють коло осіб, що можуть скористатися правовою допомогою, що стає особливо актуальним у світі, де цифрові сервіси стали повсюдними.

З іншого боку, дослідження «Fairer Machine Learning in the Real World: Mitigating Discrimination Without Collecting Sensitive Data» М. Віл та Р. Біннс звертають нашу увагу на етичні й правові ризики використання алгоритмічних систем. Вони звертають увагу на алгоритмічну упередженість, яка спроможна виникати через нерепрезентативні чи неадекватні дані, на яких базується навчання моделей, та призводити до дискримінаційних результатів. До того ж, вони підкреслюють відсутність прозорості у процесі прийняття рішень штучним інтелектом (так званий ефект «чорної скриньки»), через це ускладнює перевірка їх законності й обґрунтованості [4]. Через це постає питання рівності і недискримінації та правової справедливості при застосуванні таких систем.

Крім того, С. Рассел і П. Норвіг у загальновідомому посібнику «Artificial Intelligence: A Modern Approach» акцентують увагу на використанні систем ШІ виключно з супроводженням людського контролю. Пояснюючи, що, хоча сучасні системи можуть бути автономними, відповідальність за прийняття рішень, все одно, лежить на людині, а саме експертові чи посадовій особі. У своїх останніх роботах науковці розглядають питання безпеки та надійності ШІ, наголошуючи на потребу у розвиненій системі заходів, що буде запобігати помилкам та неконтрольованим наслідкам функціонування системи [5]. Отже, штучний інтелект розглядається як потужний інструмент, який може значно покращити ефективність аналітичної роботи у праві, але не як суб'єкт, здатний самостійно ухвалювати остаточні рішення.

Аналізуючи дослідження переконуємося, що оптимальна модель полягає у використанні виключно як допоміжного інструменту штучного інтелекту, в межах якого людина зберігає вирішальну роль у прийнятті остаточних рішень. Подальший розвиток цієї сфери потребує збалансованого та системного правового регулювання, яке забезпечить ефективне поєднання належного захисту прав людини та інноваційного розвитку.

Рішуче відмовляємося сприймати теорію абсолютної заміни людини в юриспруденції. Адже, у законі переплітаються відчуття справедливості, моральні судження, а також етичні та духовні дилеми. Усе перераховане неможливо повністю вкласти в цифрові технології. Окрім того, вирішення правових справ вимагає особистого, унікального підходу до кожної ситуації, що потребує звернення уваги на людські аспекти та деталі. З огляду на це, вирішальні кроки є прерогативою живого юриста, а штучний інтелект повинен бути лише помічником. В іншому випадку ми ризикуємо перетворити правосуддя на процедуру втратити у народну довіру до всієї системи права.

Підсумовуючи все сказане вище, ШІ став важливим чинником трансформації сучасних юридичних досліджень і правозастосовної практики. Про значний потенціал цієї технології свідчать наукові підходи, але водночас існує наявність серйозних ризиків: від алгоритмічної упередженості, до втрати людського контролю над процесом прийняття рішень. Додатково варто враховувати питання

кібербезпеки, можливих зловживань при використанні подібних систем та захисту персональних даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Згуровський М. (2025, 31 січня). Штучний інтелект змінює світ: шанси і виклики для України. Доступно за: <https://svit.kpi.ua/2025/01/31/штучний-інтелект-змінює-світ-шанси-і-в/>
2. Новікова М. (2026, 12 січня). Права на згенеровані ШІ об'єкти в Україні: актуальне регулювання. Доступно за: https://biz.ligazakon.net/analytics/241481_prava-na-zgenerovan-sh-obkti-v-ukran-aktualne-regulyuvannya
3. Таканг Р. (2023, 21 квітня). Обґрунтування книги Річарда Саскінда «Юристи завтрашнього дня: вступ до вашого майбутнього». Доступно за: <https://ua.linkedin.com/pulse/making-case-richard-susskinds-tomorrows-lawyers-your-remy-takang?tl=uk>
4. Veale M., Binns R. (2017, 20 листопада). Fairer machine learning in the real world: Mitigating discrimination without collecting sensitive data <https://ideas.repec.org/p/osf/socarx/ustxg.html>
5. Рассел С. Дж., Норвіг П. Artificial Intelligence: A Modern Approach :підручник. — Лондон : Pearson, 2021. 3-16 с.